

*M. Sommer a/s*

100 ÅR

2.11.1887 - 2.11.1987

POSSEMENT I GENERASJONER

AV

ARNE SIVERTSEN OG ELDBJØRG NYBORG

TRONDHEIM 1987

## HISTORIEN

La oss nøste opp Mathilde Sommers bakgrunn fra den andre enden og bevege oss enda 100 år lengre tilbake i tiden. Hos familien Sommer i hus nr. 5 ved Holzmarkt i Berlin var det for 200 år siden fire sønner som alle ble possement- eller silkeknappmakere. Deres far, Friedrich Wilhelm Sommer, var pensjonert offiser fra den preussiske armé etter 7-årskrigen under Fredrik den store, og var i Berlin barber, kirurg og husbesidder. Guttenes bestefar, Abraham Ludwig Sommer, var en venn av Fredrik den førstes kansler Grumbkow, og endte sine dager som borgermester i Treptow i Pommern etter at han tidligere hadde vært bysekretær og dommer.

Av en eller annen grunn startet for 200 år siden i Berlin en familietradisjon med dusker, snorer, bånd og silkeknapper. De fire brødre kom med i lauget, to av dem giftet seg med døtre til silkeknappmakermestere, den tredje med datter av en ull- og garnhandler. Om den fjerdes svigerfars yrke vites intet.

Den fjerde og yngste av disse brødre het Gottlob Heinrich Sommer og var født i Berlin i 1778. Etter endt læretid giftet han seg med Caroline Friedrike Wolf fra Pritzwalk og slo seg ned i Strausberg nordøst for Berlin. Hans yrke oppgis å være knappemakermester. Etter å ha mistet to barn, fikk de i 1809 sønnen Friedrich August Heinrich. Før 3 år var gått døde rådmann, borger og knappemakermester Gottlob Heinrich Sommer i 1812. Fra historien kjenner vi Napoleons felttog til Moskva i 1812, Preussens reisning og slagene i Tyskland i 1813. Som voksen fortalte Friedrich August Heinrich at han som liten gutt var i kjelleren og gjennom vinduet så en uendelig mengde militærstøvler passere forbi. I følge ham selv var dette Napoleons soldater på vei til Russland.

Etter noen år giftet moren seg med en possementmaker fra Peine ved Hannover, Carl Heinrich Daniel Voges. Hos sin stefar lærte så Heinrich Sommer possementfaget, og etter endt læretid og militærtjeneste, hvor han avsluttet som underoffiser, dro han som 25-åring høsten 1834 ut i verden.

Sommeren 1835 kom han til København hvor en 10 år eldre fetter, Johan Wilhelm Sommer, hadde sin virksomhet. Fetteren hadde i sin vandretid kommet til København ca. 1822, og giftet seg senere med datter til en derværende knappemakermester Jens Peter Schmidt. I 1826 grunnla Johan Wilhelm Sommer sitt eget verksted som under ledelse av fem generasjoner Sommer besto til 1983.



Wappen der familie Sommer (Sonne und Garben gold im blauen feld) nach dem Siegel des Bürgermeisters H. L. Sommer in Treptow a. Collense, † 1749, für dessen Nachkommen Prof. Dr. R. Sommer, Geh. Med.-Rat in Gießen, gestaltet von Fritz Rumpf in Potsdam. (Vergl. Familienforschung und Vererbungslehre, 2. Auflage 1922, S. 305-309).

#### Familien Sommers våpen

Etter det segl som Abraham Ludwig Sommer benyttet i Treptow som bysekretær i årene 1734 - 1738, som dommer i 1738 - 1745 og som borgermester i 1745 - 1749



Johan Friedrich Wilhelm Sommer  
1799 - 1868  
Possementmaker i København  
og fetter av Heinrich Sommer



Friederika Louise Sommer  
1796 - 18??  
G.m. knappemaker Müller i Berlin  
og kusine av Heinrich Sommer



Eduard Sommer  
1829 - 1908  
Possementmaker i København

Heinrich Sommer var i København i 2 år. Våren 1837 fikk han høre at man i Christiania trengte en possementmaker til arbeider på slottet. Heinrich ville satse på noe nytt, så i juni 1837 seilte han med skipper Rasmussen på en jekt til Christiania. Den 4. juli 1837 fikk han borgerbrev, og dagen etter grunnla han forretning og verksted. Sitt første lokale fikk han i salmaker Myhrvolds gård i Nedre Slottsgate. Etter kort tid ble han kjent med en Trondhjemspike som het Erika Georgine Edler, og før året var omme skrev Heinrich Sommer til linvever Edler i Trondhjem og anmodet om datterens hånd. Gustav Edler innvilget frieriet, og etter at Erika hadde vært i Trondhjem for å ordne med utstyr våren/sommeren 1838, kunne de gifte seg, - hun var 17 og han 29 år.

Etter noen år kom Erika og Heinrich i kontakt med presten Möhne som Erika kjente fra den tiden hun bodde på Eugenia Stiftelse. Han var prest for den tyskspråklige brødremenigheten. Möhne skaffet dem leilighet og lokaler i Nedre Slottsgate 15 hvor de kom til å få sitt tilhold i nesten 60 år. Fra 1839 til 1853 fikk de seks barn, tre gutter og tre piker.

Heinrich Sommer fikk adskillig å gjøre på slottet, og i ballsalen finner man fremdeles frynser og dusker som ble levert for nesten 150 år siden. Arbeidshjelpen besto for en stor del av omreisende svenner, men også av familiemedlemmer. Noen norske ble etter hvert opplært, blant andre senere possementmaker Håkon Zapffe i Christiania og Erikkas bror, Gustav, som senere virket som linvever og possementmaker i Trondhjem. Linvever Edlers hus fra Mellemihlen 7 ligger nå bortstabled på Trøndelag Folkemuseum.

Om livet hos familien Sommer i Christiania har vi en beretning fra datteren Marie:

"Når far kom inn, og hørte at vi barn ikke vilde gå erinde osv., så sa han bare: "Nah" - - - så var det å lystre straks. Alle sammen så op til Mesteren i høi grad, ikke bare "3 skritt fra livet", men 6! Alle svennene bodde i huset og hadde kosten. Arbeidet begynte kl. 6 (tidligere kl. 5).

Kl. 7 fikk man frokost som blev båret inn fra kjøkkenet. 3 tykke stykker brød (påsmurt) og en stor kaffekop. Herav gjemtes 1 stykke til ut på formiddagen. Middagen bestod av 2 retter (suppe og eftermat) og blev serveret kl. 12½.

Levemåten var tysk, det var skikk der å være tarvelig og nøisom i matveien.

Alle spiste ved samme bord. Svennene hadde sin bestemte plass. Barna turde ikke oplukke sin munn for å snakke naar der spistes. Kl. 4 om eftermiddagen skulde eftasverden serveres, og så tilslutt aftensmaten. Søndag aften var det

også adgang for alle svennene til å spise inne, de var da iført sine søndagsklær og var pene og ordentlige. Svennene beholdt sine plasser selv om der var fremmede til stede.

Julaften bruktes ikke risengrøt, men oxestek. Juletre bruktes alltid. Det var alltid litt extra festlig nytårsaften, påskeaften, pinseaften og Mortensaften om høsten. Da var det alltid gås på bordet (tysk skikk).

Der bruktes også "Lyse aften" når der skulde begynnes at tænde lys og lamper.

Når svennene arbeidet, bruktes en glaskule ophængt foran lyset, for at lyset skulde falde direkte på det man arbeidet på, der var jo meget fint håndarbeide, knappearbeide, kjolepynt, agraffer, schlosser, osv. Der bruktes lys. Senere kom der "Moderatørlamper" og det blev regnet for en stor forbedring.

Det var nokså stor husholdning - i alm. 14-15 personer tilbords, kom det fremmede, skulde det ikke stort til før det blev 30.

Søndag eftermiddag var det kaffe kl.  $\frac{1}{3}$  for at pikene skulde ha lettere for å få fri om eftermiddagen. Kl. 8 kom de tilbake. Porten blev stengt av Sommer kl. 9 aften og da var det ikke tale om å være ute efter den tid. De som var ute så længe som til kl. 10 aften, var bare sådanne som holdt til ute på dansebodene og slike steder, men Sommers piker kom alltid hjem i skikkelig tid.

Possementmakersvenner blev forskrevet fra Tyskland, der blev skrevet til laugene om å sende svenner. De fikk medsendt reisepenger.

Av og til kunde der komme vandrende en og annen svenn, men det var sjelden. De kom som regel fra Stockholm. Den alm. vei fra Tyskland til Christiania var over St. Petersburg - Stockholm - Kristiania - Göteborg - Kjbh. - Tyskland.

I 7 aar maatte man lære ute. En slik kar kom engang på sin fot fra Stockholm hvor han ikke fikk arbeide. Til Kristiania kom han ved juletider og blev fuldt opklædt av de andre svenner. Fikk arbeide til våren og drog så videre efter at ha lagt sig op litt.

Madame Erika Sommer ivret sig i den tid for å lære op norske menn til possementmakere istedet for å forskrive fullt utlærte svenner fra utlandet.

I huset vanket mange tyske familier, Presten Möhne (Brødremenighetens prest), Benkhart, han har bygget den gamle frimurerloge ved fæstningen. Eckhart, en baker. Wahrmuth musikhandler. Boktrykker Gröndahl (norsk). Han bodde på Bakkehaugen ved Kristiania. Barna der i huset var Sommers barns nærmeste omgang. Blandt dem var sogneprest Adolf Gröndahl i Asker.

I Nedre Slottsgate 15 bodde da Sommer med sin familie til sin frues død, og senere fortsatte sønnen Gustav forretningen og bodde der med sin familie til gården blev nedrevet ca. år 1900."

I denne familien var det at Mathilde Charlotte Georgine Sommer, født 18.1.1848, vokste opp. Som sin mor og sine søsken måtte hun ta sin del av arbeidet på verkstedet.

I 1863 døde Heinrich Sommer etter et slagtilfelle, og Erikka og sønnen Gustav som var kommet tilbake fra læreår i Tyskland, overtok ledelsen av bedriften. Da Mathilde var 19 år, ble hun i 1867 sendt en tur til familien i København. I 1870 døde også Erikka Sommer, og sønnen Gustav overtok ledelsen alene. Mathilde var eldste søster igjen hjemme etter at den 2½ år eldre Marie i 1869 hadde giftet seg med treskjærer og møbelsnekker Carl Martin Solberg fra Leinstranden ved Trondhjem. Disse hadde slått seg til i Christiania. Mathilde ble husbestyrerinne i sitt barndomshjem, og arbeidet ellers på verkstedet.

I 1883 giftet broren Gustav seg med en hjelpepike på verkstedet. Han var 44 og hun 21 år gammel. Mathildes situasjon ble da en annen, og hun så seg om etter andre virkefelt. Hennes mors familie hadde lenge ønsket en av Sommerbarna til Trondhjem, slik at noen med innsikt i possementfaget kunne ta over etter onkel Gustav Edler. Sommeren 1887 dro Mathilde nordover og fikk lokale og leilighet i Dronningens gt. 22. Noe utstyr hadde hun vel med fra Christiania, og noe kunne hun senere overta etter onkelen. Mathilde var nok en selvstendig dame, for i stedet for å arbeide hos sin onkel, grunnla hun egen bedrift. Den 23.9.1887 fikk hun næringsbrev for handel av magistraten i Trondhjem. En av hennes anbefalinger var fra familiens venn boktrykker Grøndahl i Christiania. Den 2.11.1887 kunne hun åpne sin possementforretning i Dronningens gt. Hun trengte snart hjelp i forretningen, og frøken Rüssing begynte før året var omme. I 1888 fikk hun en niese opp fra Christiania. Mathilde Emilie Solberg, datter av Marie og Carl M. Solberg, ble etter konfirmasjonen sendt ut i verden, til sin tante i Trondhjem. Den 18.9.1888 fikk Mathilde Sommer næringsbrev som possementmagerske.

I januar 1889 ville verten i Dronningens gt. ha lokalene selv, og etter en tids iherdig søken, fikk hun nytt lokale i Ulstads gård i Strandgt. 31 (nå: Olav Tryggvasons gt.) Straks etter ble gården solgt til Andreas Moe, og Mathilde var atter husvill. Denne gang ble vanskelighetene med å finne noe nytt enda større, da hun selvsagt ønsket seg både butikk, verksted og privat leilighet på samme sted når hun først var i gang med flyttingen. Til slutt fikk hun leid seg inn hos skomaker Hansen i Thomas Angells gt. 8, hjørnegården ved Lilletorvet, hvor hun flyttet inn den 1.4.1890. Det fantes ingen butikk der, men hjørneværelset fikk stor glassrute og ble brukt til utsalg. Heller ikke her fikk hun være i ro. Skomaker Hansen solgte gården allerede i januar 1891, og Mathilde var på flyttefot igjen. Den standhaftige og målbevisste frøkenen fikk imidlertid forhandlet seg til å få beholde sin leilighet, et rom som ble ny butikk og hun fikk trapp og dør til Sandre gt.

Tarif-No. 3.

En Krone.



Mulby

Direktor

Magistraten

Fruentjener

Sjøn vittetligt: Aar 1884 den 20<sup>de</sup> September fra  
stad for Magistraten

Fruen Mathilde Sommer, 39 Aar  
gammel, der foresatte sig at kjøbe fra Kandestuen  
den Hr. N. Johansen og J. S. Johannsen for  
sit mandlige Forhold og 2 Kuekjøring for et Aar  
Børn og 16 Skr, hvorefter hun paa Forlæn-  
gends Brev meddelte Kjøbskjøden paa Kandest.

Denne til Bekræftelse er indtatt Magistratens  
Køns Kasse og Stadsens Segl.

Fruentjener d. 20 s.

J. F. Fries



J. F. Fries

*Fruen Mathilde Sommer  
Kjøbskjøden  
den 20<sup>de</sup> September 1884*

*For Kjøbskjøden  
med tilføjet aftrykt  
Brev 17-lyden  
Kjøbskjøden*

*J. F. Fries*



Tarif-No. 2.

Femti Øre.



Mellby

Magistraten



Trondhjem

Ørskotens

Sjøn visseligst: Aar 1888 den 18<sup>de</sup> September fremtald  
for Magistraten

Handlenske Frøken Mathilde Sommer,

40 Aar gammel, den forviede Aften af 22 September f. A.  
fra Handelsmandene Chr og J. F. Johansen for sit moral-  
ske Forhold, hvoroppe hun paa Forlangende blev meddeelt

Næringsbrev som Possesionsmagagerske.

Dette er Bekræftelse under Magistratens Naamd  
og Stadsens Segl.

Trondhjem d. u. s.

J. Krohn



For Næringsbrevets Gehalt  
Kr 8.50 - otte Kroner femti  
Øre - *Loachwillie*

Udgivet paa Trondhjems  
Folkehuset den 17<sup>de</sup> Septbr 1888.  
*Ed. Jensen*  
*Bygh. Højgaard*

*Loachwillie*



Mathilde Sommer hadde possementverksted  
og forretning i Søndre gt. 1891 - 1913



Carl Martin Solberg  
1832 - 1890  
Møbelsnekker og billedskjærer  
og Helga Solbergs far



Marie Solberg, f. Sommer  
1845 - 1913  
Helga Solbergs mor



Mathilde Emilie Solberg  
1873 - 1945  
Søster av Helga Solberg



Helga Marie Solberg  
1876 - 1935  
Possementmaker i Trondhjem



Thomas Angells gt. 16 ble kjøpt i 1913



NORGES JUBILÆUMSUTSTILLING  
1914 KRISTIANIA

DIPLOM

Broncemedalje  
er tilkjendt M. Sommer, Trondhjem  
for godt possementarbeide

Torolf Prytz  
Administrationskomiteens Formand

Friis Petersen  
Utstillingens President

Dr. Aug. Mohr  
Jurykomiteens Formand

F. W. Brinchmann  
Generalsekretær



Helga Marie Solberg 1876 - 1935



Thomas Angells gt. 16 i 1930



Thomas Angells gt. 16 i 1959



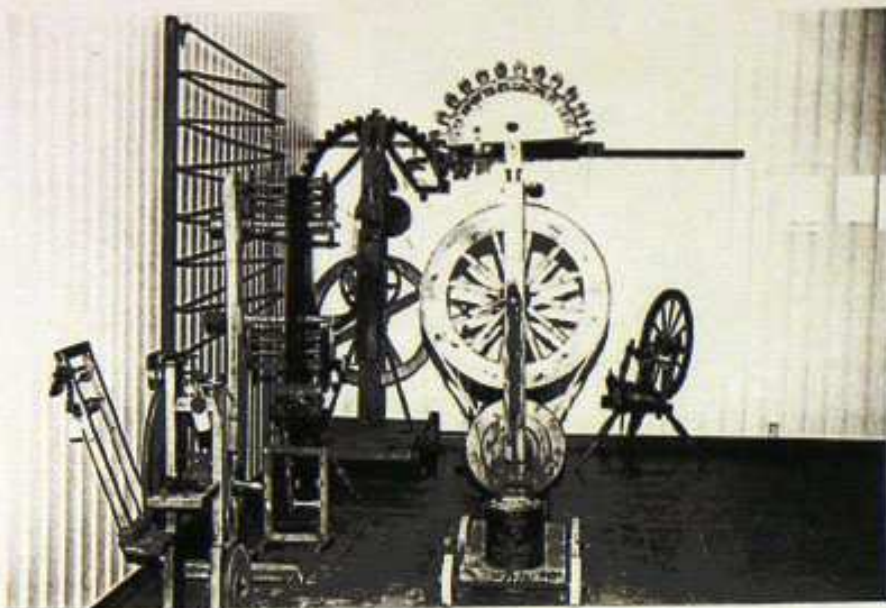
Forretningens fasade i 1967



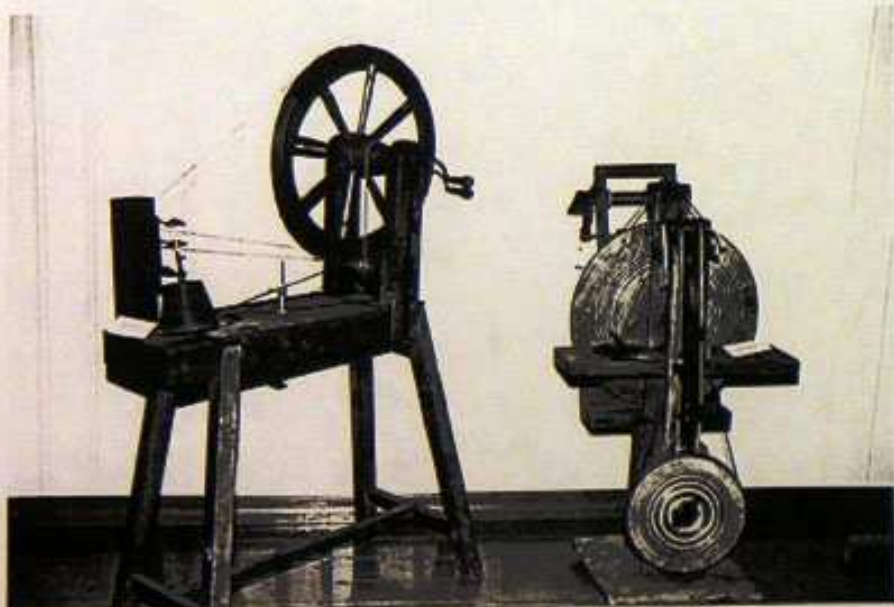


Fasadens 2. etasje ble restaurert våren 1987

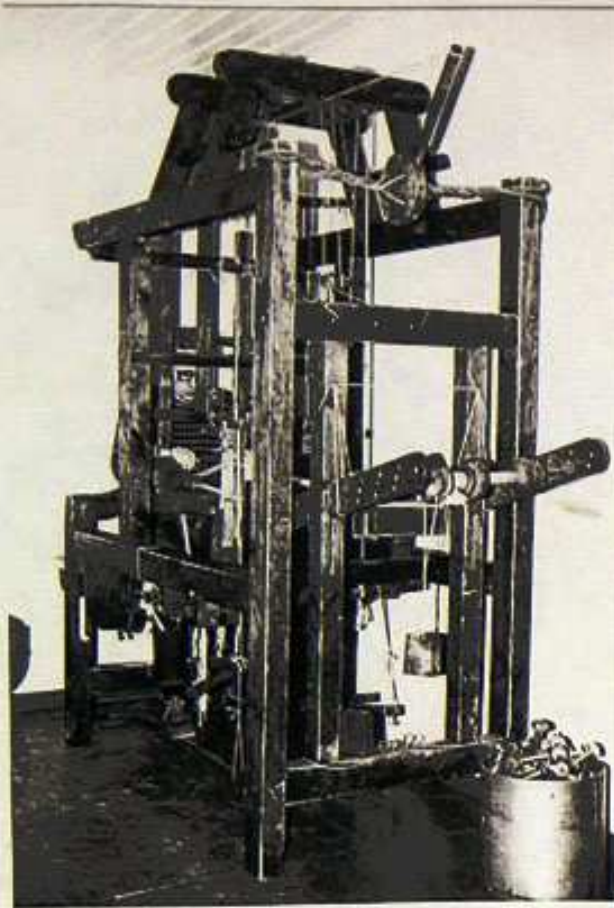
POSSEMENTVERKSTEDET PÅ TRØNDELAG FOLKEMUSEUM



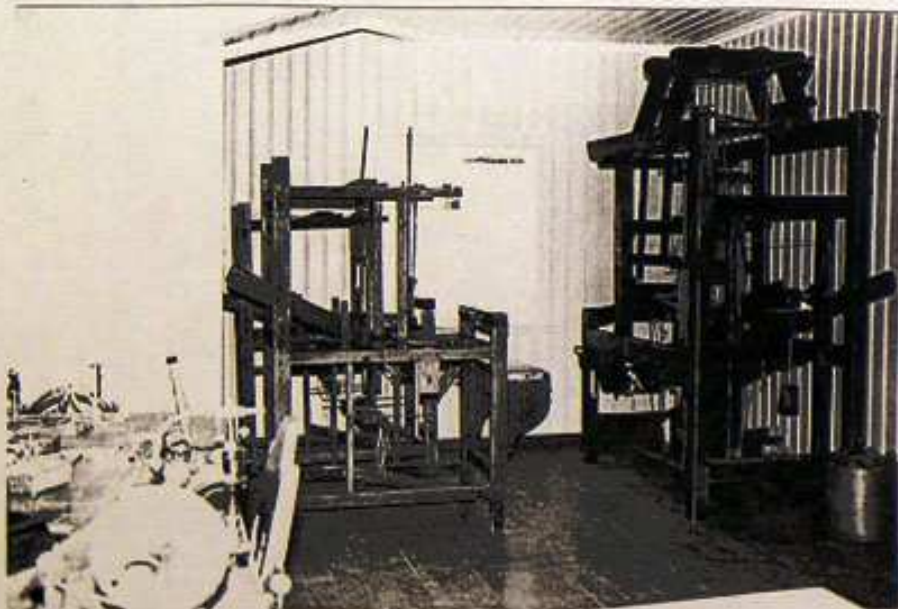
Garn til snor ble oppmålt på anskjærerramme  
og snor dreiet ved hjelp av snormølle



Treformer til possementknapper ble silkebelagt  
på knapperokk. Knapperokken til høyre er vist  
i bruk på side 15

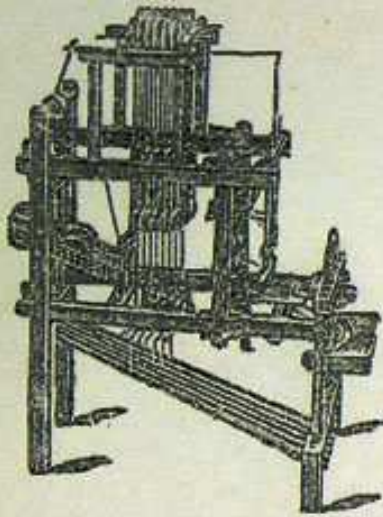


Agramaner og agramanfrynser  
ble vevd på denne vevstolen

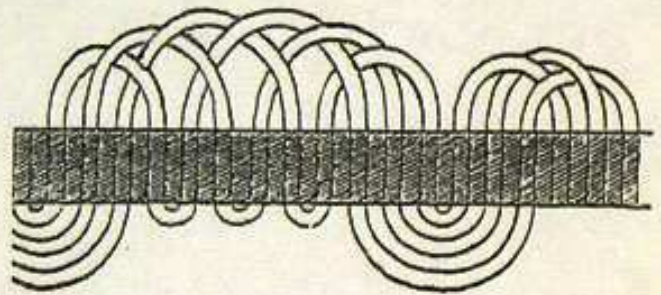
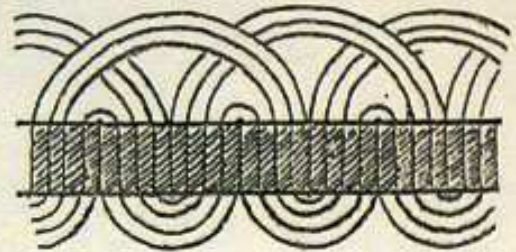


M. Sommer hadde tre vevstoler på sitt verksted

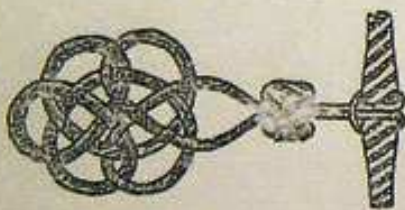
HVA ER POSSEMENT?



Possementvevstol



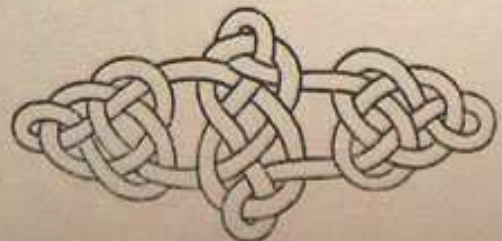
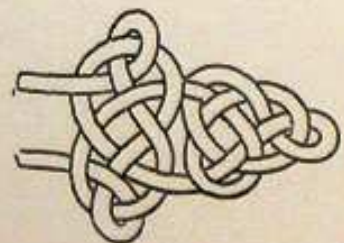
Agramaner



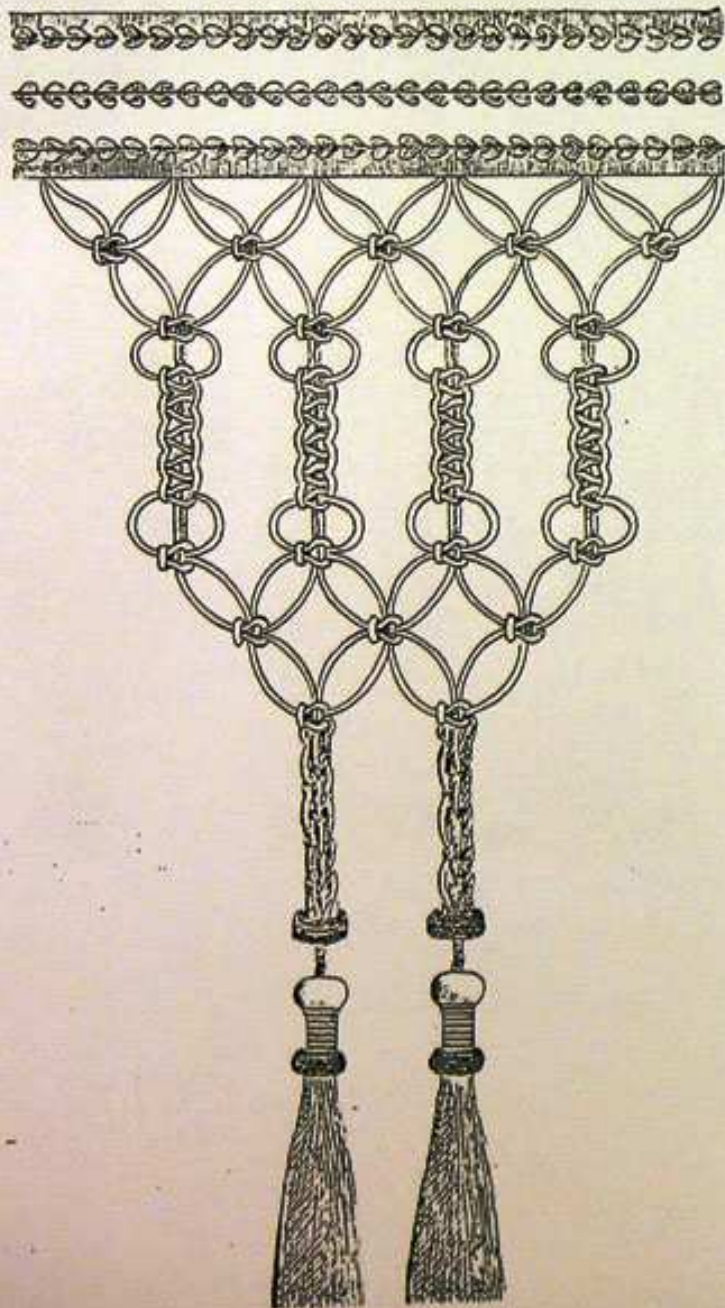
Agrafer



Knuter



Fletninger



Knyttarbejder med dusker



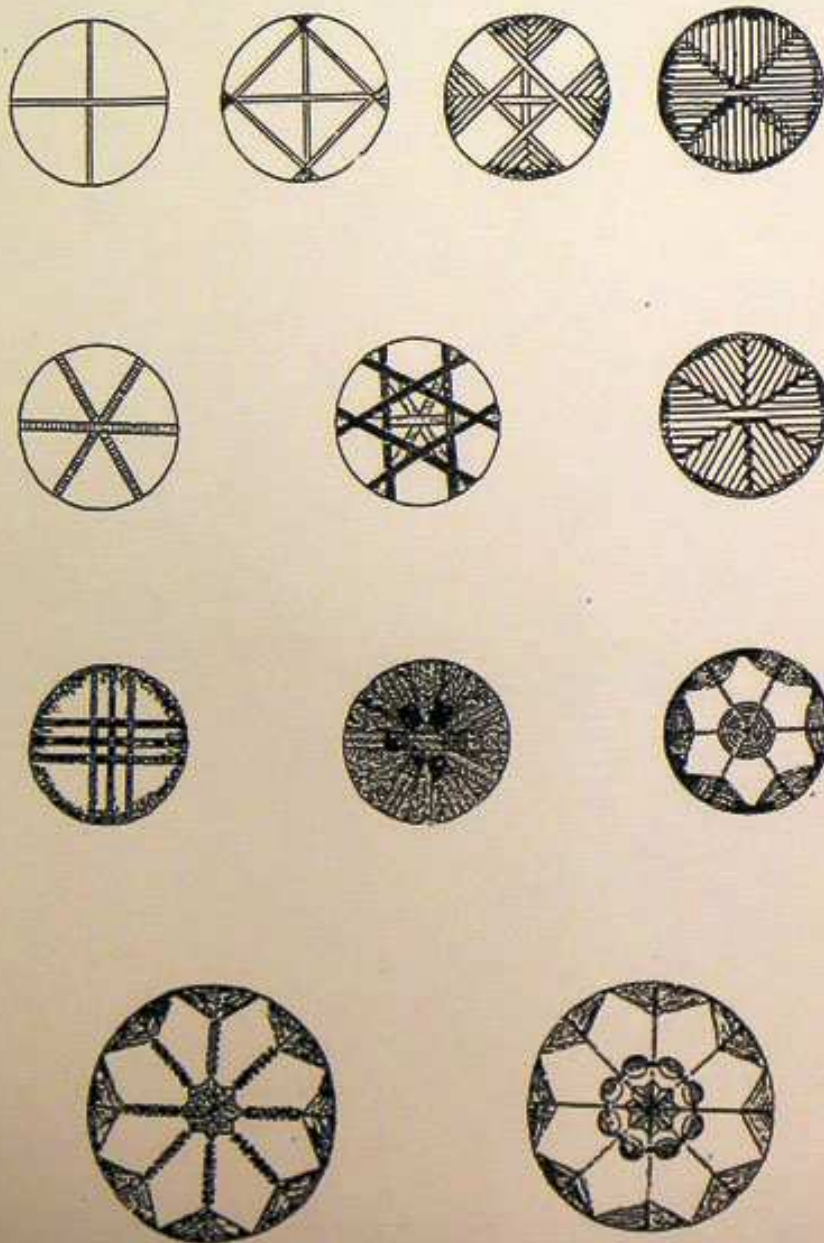
Portièreholder og dusker



Dusker

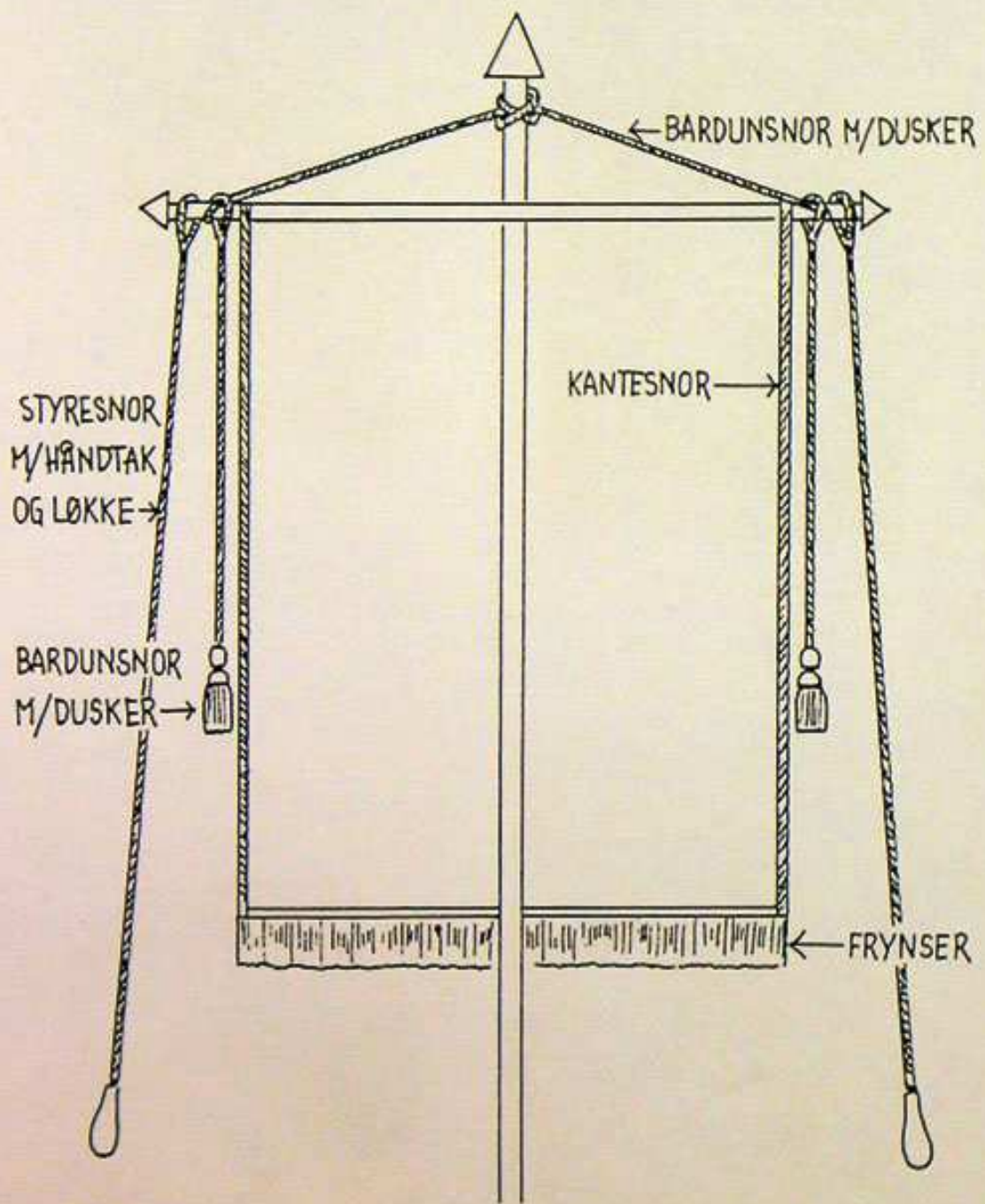
Holzknöpfe zum Überziehen, Quasten, Schleber und Spulen,  
gewundene, flache und kantige Stangen, Kugeln, Eicheln,  
Eier, Oliven, Birnen und Portepen, sowie

**Holzperlen** in roh und poliert in  
allen Farben  
**W. Kroha & Sohn**  
Mechan. Holz-Drechserei, Aglajenthal b. Tschau  
i. Böhm.  
Preisliste frei. Gegründet 1867.



Possementknapper





Fanebesetning